

צירוף אוכלים וכלים

א. ביצה מתי נגמרה

כתב הדרכי משה בסי' פ"ז סק"ג בשם מהרא"י שנהגו הנשים שלא לאכול כל ביצה הנמצאת במעי תרנגולת שחוטה, ואפי' נגמרו החלמון והחלבון ונתקשה הקליפה ואינה מעורה בגידים. וצ"ב דאמרי' בגמ' ביצה דף ז' ע"א דביצה שאינה מעורה בגידים לכ"ע מותר, ואיך נהגו מנהג נגד הגמרא. ונל"פ עפמ"ש התוס' בביצה דף ו' ע"ב, דאמרי' בעדיות פ"ה מ"א דביצת נבילה כנבילה, דדין הביצה כדין התרנגולת, וה"ה דהל"ל דביצה כבשר, דדין הביצה כדין התרנגולת. ואע"פ שהתוס' תי' דשאני נבילה דחמיר דגזרי' אטו ביצת טריפה א"נ שאני ביצה דקיל דגזרי' אטו בשר עוף בחלב דהוא דרבנן, מ"מ אפ"ל דהנשים נהגו ע"פ קושיית התוס' וכמתני' דעדיות נגד סוגיא דגמ'. וכע"ז איתא בד"מ שם.

ונל"פ בסברת המנהג דמה שהביצה נמצאה במעי התרנגולת, והיא קלוטה בתוכה, ומוקפת על ידיה בכל הצדדים, גורמת צירוף חזק בין התרנגולת לביצה, ומשו"ה נהגו הנשים לדון ביצה כבשר. אלא דצ"ב מ"ש מפרש, דפרש נמי קלוט בתוך התרנגולת ומוקף מכל הצדדים, ואפ"ה לא נהגו הנשים לדון פרש כבשר. ואפ"ל ע"פ מ"ש הרא"ש בפ"ק דביצה ס"ז, דביצה עם יציאתה נגמרה, שבעודה במעי התרנגולת איננה יכולה לגדל אפרוח, וגם לא הגיעה לשיא טוב טעמה, משא"כ כשיצאה, אז יכולה לגדל אפרוח, ואז הגיעה לשיא טעמה הטוב. וא"כ שפיר שאני ביצה מפרש, דביצה הקלוטה בתרנגולת חסרה בעצמאותה מאחר שלא הגיעה לשיא תקפה בגידול אפרוחים ובטעם, והביצה עדיין צריכה להתרנגולת כדי שתגיע לשיא תקפה, משא"כ פרש הקלוט בתרנגולת כבר נגמר ומשו"ה אינו חסר בעצמאותו. א"נ יל"פ דביצה היא אוכלא כמו התרנגולת, ודמיון זה שבין הביצה לתרנגולת מעניק להם צירוף הדוק, ומשו"ה נהגו הנשים לדון ביצה כבשר התרנגולת, משא"כ פרש לאו אוכלא, וחסרון הדמיון בין פרש לתרנגולת גורם לניתוק, ומשו"ה לא נהגו הנשים לדון פרש כבשר.

ועפ"ז יל"פ מ"ש הש"ך בסק"י דביצה שלא נתקשה קליפתה דינה כבשר, אבל ביצה שנתקשה קליפתה אינה כבשר. דנל"פ דחלבון וחלמון תרוייהו

אוכלא נינהו (ואולי ה"ה הקליפה כשעדיין רכה היא אוכלא), כמו שהתרנגולת היא אוכלא, וע"י דמיון זה יש להם צירוף הדוק לתרנגולת, וכל שיש רציפות ודמיון בין החלבון והחלמון לתרנגולת ודאי ידונו החלבון והחלמון כבשר, משא"כ הקליפה הקשה לאו אוכלא היא, ואיננה דומה לתרנגולת, ואיננה מצטרפת לתרנגולת, ומשו"ה הקליפה הקשה יכולה להפסיק בין החלבון לתרנגולת בהפסק המעניק עצמאות לחלבון ולחלמון. ודו"ק.

ב. צירוף דגים לקערה

הרא"ש כתב בפ"ח ממס' חולין סי' כ"ט דדגים שנתבשלו בקערה בשרית מותרים לאכול עם חלב, אבל דגים שנצלו בקערה בשרית אסורים לאכול עם חלב. וצ"ב דהכא משמע דצלי עדיף מבישול, ובעלמא אמרי' דצלי גרע מבישול, כדאמרי' דהיתר שנתבשל עם איסור נאסר לגמרי והיתר שנצלה עם איסור נאסר רק בכדי קליפה, וכדאמרי' (עי' פר"ח סי' פ"ז סק"ב בשם הר"ן, ורע"א שם סק"א) דאפ"ל דבישול בב"ח אסור מה"ת אבל צליית בב"ח מותרת מה"ת ואסורה רק מדרבנן. ומאי שנא הכא גבי נ"ט בר נ"ט דאמרי' צלי עדיף מבישול.

ונל"פ כמ"ש הרא"ש דבבישול יש צירוף חלוש בין הקדירה לדגים, שהרי המים מפסיקים ביניהם ומנתקים הקדירה מהדגים. משא"כ בצלי יש רציפות וצירוף הדוק בין הקדירה לדגים, שאין המים מפסיקים ביניהם. ומפאת צירוף לקדירה צלי עדיף מבישול. ודינא דנ"ט בר נ"ט תלוי רק בצירוף וניתוק בין הדגים לקדירה (או בצירוף וניתוק הדגים והבליעות שבקדירה). אבל לגבי התפשטות האיסור, שפיר אמרי' דבישול עדיף, דבישול האיסור מתפשט בכל חתיכת ההיתר ובצלי האיסור מתפשט רק בכדי קליפה. וכך לגבי בישול בב"ח, אפ"ל דתלוי בהתפשטות טעמו וממשו של החלב בחתיכת הבשר, ובזה ודאי שצלי חודר רק בכדי קליפה בחתיכת הבשר ובישול חודר ממש לאמצע חתיכת הבשר, ובישול עדיף מצלי מפאת התפשטות טעם וממשות.

ועפ"ז יש להבין מה שציידד הפמ"ג במ"ז סי' צ"ה סק"א דאמרי' נ"ט בר נ"ט בכלים, וכגון שמותר לאכול דגים עם חלב אע"פ שעלו בקדירה בשרית, וכן מותר לבשל חלב בכלי שנגע בדגים שנגעו בבשר, אבל לא אמרי' נ"ט בר נ"ט באוכלים, וכגון דאסור לאכול דגים עם חלב כשבלעו מירקות שבלעו מבשר, דנ"ט בר נ"ט מותר רק כשהצירוף חלוש בין הדגים לקערה, וכגון בדגים דהויין אוכלא וקערה דלאו אוכלא היא, אבל כשיש צירוף הדוק וכגון דגים וירקות דתרוייהו אוכלא נינהו, אז אפי' נ"ט בר נ"ט אסור.

ועפ"ז יש ליישב קושית הבית יוסף בסי' צ"ה ד"ה מצאתי כתוב, למה אמרי' גבי נ"ט בר נ"ט דאסור לאכול דג חם שנפל לקדירה בשרית חמה עם חלב, ומותר לאכול דג צונן שנפל לקדירה בשרית חמה עם חלב, הרי דצונן לתוך חם גרע מחם לתוך חם, ובעלמא (בסימן ע' ובסימן צ"ב ובסימן ק"ה) אמרי' דתתאה גבר, וצונן לתוך חם דינו ממש כחם לתוך חם. ותי' הב"י דכשהעליון צונן ליכא נתינת טעם כ"כ כמו שיש כששניהם חמים. וצ"ב למה גבי נ"ט בר נ"ט בעי כ"כ נתינת טעם, ובעלמא סגי בלא כ"כ נתינת טעם. ולדברינו י"ל דנ"ט בר נ"ט תלוי בצירוף הדג והקדירה, וכשהדג דומה לקדירה, ששניהם חמים, ואע"פ שחמימותן ההדדית היא רק מקרית ולא קבועה, מ"מ סוכ"ס יש דמיון וצירוף ביניהם, משא"כ כשהדג צונן והקדירה חמה או כשהדג חם והקדירה צוננת, אז ליכא דמיון, וליכא צירוף הדוק, ואז הדג אינו מצטרף כ"כ לקדירה. אבל הא דקי"ל בעלמא דתתאה גבר היינו בדינים התלויים בהתפשטות הטעם, דמפאת התפשטות הטעם אז חמימות התחתון לעולם גורמת התפשטות והתבוללות טעמים בין העליון לתחתון, לא שנא כשהעליון חם ולא שנא כשהעליון צונן.

ג. כלי נעשה נבילה

כתב הש"ך בסי' צ"ח סקכ"א דלפי המרדכי כלי חרס חדש אינו נעשה נבילה. ונל"פ דליכא צירוף הדוק בין האיסור לכלי. דהאיסור הוא אוכלא והכלי איננו אוכלא. וליכא דמיון ביניהם. אבל הט"ז שם בסק"ח חולק וס"ל אליבא דהמרדכי דכלי חרס חדש נעשה נבילה, ולפ"ז צ"ל דיש צירוף הדוק בין האיסור לכלי, משום שהאיסור נקלט ומשולב בתוך הכלי, ומשום שא"א להפריד האיסור מדופני הכלי. וכע"ז מצינו ברשב"א בתורת הבית דף ה' ע"ב דחרסית הכלי אינה מצטרפת לבטל איסור שנתבשל בתוכו, דהא אין צירוף בין הכלי לאיסור. דהכלי איננו אוכלא והאיסור אוכלא. אבל הרשב"א הביא י"א דחרסית הכלי שפיר מצטרפת לבטל האיסור, וע"כ דהי"א סוברים דהכלי מצטרף לאיסור. וזה יותר מחודש מהנ"ל, דהכא ליכא קליטת כל האיסור בתוך הכלי, וליכא שילוב האיסור עם הכלי. אלא דק"ק לפרש שהש"ך לא החשיב קליטת ושילוב האיסור בחרסית הכלי לכולם, ובפרט לפמ"ש"כ הרמב"ן דיש צירוף בין האיסור לקדירה אע"פ שהרמב"ן סבר בעלמא דאין חרסית הקדירה נעשית נבילה.

לפיכך נל"פ דכל מאורע של חנ"נ אית ביה איסור שנתערב בהיתר ושוב נתערבה התערובת בהיתר שני, וכדי ליצור חלות דחנ"נ בעי ב' דברים: א', שיצטרף האיסור להיתר, ב', שימנע ההיתר שבתערובת מלהצטרף להיתר השני, דאם ההיתר שבתערובת יצטרף להיתר השני אפ"ל דחוזר וניעור. ויש לחקור אם

עיקר דין חנ"נ תלוי אך ורק בצירוף האיסור וההיתר, או אם דינא דחנ"נ תלוי ג"כ במניעת ההיתר שבתערובת מלהצטרף לההיתר השני. והנה בנ"ד איכא יותר צירוף בין קדירת ההיתר לאיסור מפני שטעם האיסור נקלט ומשולב בתוך קדירת ההיתר, ויש פחות צירוף בין ההיתר שבתערובת (דהיינו הקדירה) להיתר השני, דהא ההיתר השני אין כולו נקלט ומשולב בתוך הקדירה. וא"כ י"ל להט"ז דדין חנ"נ תלוי גם בצירוף האיסור וההיתר וגם בניחוק ההיתר שבתערובת מההיתר השני, ומשו"ה חרסית הקדירה נעשית נבילה משום שצירוף האיסור לקדירת ההיתר חזק יותר מהצירוף שבין הקדירה להיתר השני, ועי"ז הקדירה מצטרפת דוקא להאיסור ואינה מצטרפת לההיתר השני. ואפי' את"ל שצירוף האיסור להקדירה חלוש כשלעצמו, מ"מ הצירוף הוא חזק מפאת ההיתר השני. משא"כ להש"ך דאין חרסית הקדירה נעשית נבילה, צ"ל דכל דין חנ"נ תלוי בצירוף האיסור והקדירה המותרת, ולא איכפת לן אם הקדירה מצטרפת לההיתר השני או לא. ומשו"ה כיון שצירוף האיסור וההיתר חלוש כשלעצמו, לא אמרי' חנ"נ.

ד. רוצה בקיומו ע"י דבר אחר

הגמ' בע"ז דף ל"ב ע"א שואלת מה הדין גבי רוצה בקיומו ע"י דבר אחר. כוונת הגמ' לשאול מה הדין בכלי שבלע איסור הנאה, האם הכלי נאסר בכל הנאות שבעולם או אינו נאסר אלא בהנאות מסויימות. הרמב"ן פירש דפשיטא שאפי' צד האיסור שבגמ' אינו מכוון לאסור הכלי לצורך הנאות שאינן מסייעות כלל וכלל מאיסור הבלוע, וצד האיסור שבגמ' קאי רק על אותן הנאות המסייעות מאיסור"ה הנבלע, וכגון חרס או שטיח שמתחזקים ונעשים יותר ראוי לסמוך מטה או לרכוב עליו עי"ז שבלע יי"נ. לפי הרמב"ן, איסור השתמשות בכלי זה הוא ישיר מחמת איסור"ה הבלוע בתוכו. אמנם, שאר הראשונים מפרשים ששאלת הגמ' היא גם על הנאות שאינן שייכות כלל לאיסור"ה הבלוע, ולפי ראשונים אלו יש לשאול אם איסור ההשתמשות מתייחס ישיר לאיסור"ה הבלוע, או אם איסור ההשתמשות מתייחס לכלי, שהכלי נאסר עי"ז שקלט והצטרף לאיסור"ה.

ויעויין בתוס' שהביא דעה הסוברת דאסור ליהנות לגמרי מן הכלי הבלוע מאיסור"ה, ולפי"ז שפיר איכא למימר דנאסר הכלי עי"ז שנעשה מקלט לאיסור"ה הבלוע בתוכו. אמנם, התוס' פסקו למסקנא דרק מקצת הנאות אסורות, כגון שאסור לשים דבר לח בתוך כלי הבלוע מיי"נ, אבל שאר הנאות מותרות, כגון סמיכת כרעי המטה. הרי דאע"ג שהתוס' לא ס"ל כהרמב"ן שמצריך שהתשיע יסתייע מאיסור"ה הבלוע, מ"מ ס"ל להתוס' דאין כלי גופו נאסר,

אלא תשמישים מסויימים והנאות מסויימות נאסרים ישיר ע"י איסור"ה הבלוע בכלי. וכן הש"ך בסי' צ"א סק"ג אסר כל תשמיש תדיר, והתיר רק תשמיש עראי, והב"י בסי' צ"ד אסר תשמיש בחמין והתיר תשמיש בצונן, והב"י שם הביא מהמרדכי שאסר תשמיש בלח והתיר תשמיש ביבש (וכ"ה שיטת ר"ת בתוס' הנ"ל), והרמ"א באו"ח סי' ת"נ ס"ז אסר תשמיש בחמין בכוונה לאכלן והתיר בכוונה לרחוץ בהן, והמהרש"ל (הו"ד במג"א שם סקי"ב) אסר בחמין הראוים לאכילה והתיר בחמין שאינן ראוין לאכילה, והבית מאיר ביו"ד סי' צ"ד אסר תשמיש לעצמו והתיר תשמיש דמכירה ושכירה לגוי. כל החילוקים האלו לא ייתכנו אא"כ נאמר דהכלי נשאר בהיתרו, שהצירוף הנוצר עי"ז שהכלי הוא מקלט לאיס"ה אינו מספיק לאסור גוף הכלי, ורק הנאות מסויימות נאסרו ישיר ע"י איסור"ה הבלוע בהכלי.